

Клопіт із блаженним Джоном Генрі Ньюменом

ЯНУШ ПИДА

24 КВІТНЯ 2019

Якось я зрозумів: шанси, що святістю блаженного кардинала Джона Генрі Ньюмена насотається загальна свідомість усіх вірних, вкрай невеликі. Безсумнівно, його постать ставатиме дедалі відоміша, насамперед завдяки текстам, як філософським, так і богословським, але ця слава зростатиме переважно поміж фахівців. Можливо, одного дня йому навіть нададуть титул Учителя Церкви. Проте звичайні віряни або взагалі не знають, хто такий кардинал Ньюмен, або ж – якщо їм пощастило щось довідатися про нього – мало розуміють тип святості, властивий цьому наведеному на католицизм англійцеві.

Фото: Архієпископ Річард Уільям Сміт/Бібліотека Джона Генрі Ньюмена

Це усвідомлення трохи занепокоїло мене. Звісно, я ніколи не сподівався, що зможу хоч колись побувати в польському храмі, покровителем якого буде кардинал Ньюмен, але так само було б важко знайти церкву святого Томи Аквінського. У цьому полягає давня «проблема» святих інтелектуалів: дослідники вивчають їхні твори й часом захоплюються ними, та навряд чи хтось молиться за їхнім заступництвом. Я певен, що більше прохань до Господа звертають за посередництвом святого Антонія Падуанського чи святого Отця Піо, ніж через Аквіната чи святого Іринея Ліонського. Так уже трапилося – а шкода; проте сумніваюся, що цю ситуацію просто було б змінити.

Але все-таки я вважаю, що є дуже специфічні причини труднощів із постаттю кардинала Ньюмена. Ідеться про ті особливі риси святості, які вирізняють його з-поміж інших друзів Бога, але водночас заважають йому легко подобатися нам, звичайним людям. Згадаю принаймні про деякі з них.

Зрозуміти думку, аби зрозуміти життя

Про близькість із Богом більшості святих ми дізнаємося, спостерігаючи за різними чудесами й надзвичайними подіями, які стаються завдяки ним або ж вимолені за їхнім заступництвом. Перш за все ми бачимо в житті святого щось незвичайне, що привертає увагу; згодом же завдяки побаченому можемо набратися сміливості зазирнути в його думки або серце. Зі Ньюменом усе навпаки. Придивившись до його життя, ми не знайдемо там разючих і видовищних чудес, як, наприклад, в Отця Піо чи святого Франциска Ассізького. Ньюмен не зцілював, не розмовляв із тваринами, не мав стигматів або дару білокації. Про його святість не кажуть виразні чудеса. Щоб зрозуміти святість навернутого на католицизм англійця, нам доведеться докласти зусиль і зануритись у його міркування. Чому? Насамперед тому, що однією з головних особливостей Ньюмена була унікальна єдність думок і життя. Майбутній кардинал навернувся, не впавши з коня, а стоячи біля письмового столу й досліджуючи розвиток християнської доктрини. У цьому не було нічого видовищного. Ньюмен просто працював – і саме інтелектуальна праця привела його до навернення. Гадаю, що саме такий шлях до святості нам особливо складно зрозуміти та прийняти – як і на щодень. Ми рідко пов'язуємо святість із послідовністю в інтелектуальних пошуках, рідко думаємо про неї як про щось, що зростає в житті через непримітні дії, які хтось учиняє з непорушною послідовністю. Ба більше, нам рідко вдається з такою рішучістю прямувати за щойно відкритою істиною, щоб вона кардинально змінила наше життя. Саме в цьому й полягає перша складність, яка віддаляє від нас Ньюмена аж настільки, що він може здатися чужим.

Особистий, але не екзотичний

Друга риса святості кардинала Ньюмена, яка може звести на манівці невідготованого спостерігача, – це вкрай виразний особистий вимір його праць. Я кажу про факт, відомий кожному, хто хоч якось заглиблювався в читання текстів Ньюмена. І тут не йдеться про безпосередньо особисті й автобіографічні за суттю літературні твори на кшталт знаменитої «*Apologia pro vita sua*». Читач проповідей, університетських лекцій або «Нарису розвитку християнського вчення» матиме однозначне враження, що всі ці тексти «профільтровано» через дуже конкретне, виразне авторське «я». Він не зможе позбутися враження, що його занурюють у найсокровенніші глибини досвіду й чутливості суб'єкта, через які було «відфільтровано» зміст творів. Робота Ньюмена наскрізь «особиста». Цим він відрізняється, наприклад, від святого Томи Аквінського – і наближається до святого Августина. Але що в цьому мало б ускладнити наше сприйняття Ньюмена? Та бодай його тверда позиція, яке вимагає від читача наважитися визнати об'єктивний рівень тих висновків, які, здається,

становлять лише елемент особистих зізнань. Ньюмен, тримаючись дуже особистого ракурсу пошуків, виразно вимагає об'єктивного трактування здобутих висновків. Його міркування цілковито особисті, але вони можуть здивувати читача, який, вважаючи їх проявом занадто вразливого егоцентризму, хотів би здихатися ідей Ньюмена, просто поблажливо їх «вислухавши». Ньюмен вимагає об'єктивної обробки всього, про що пише. Це так, ніби хтось довірливо розповів нам щось пошепки, а потім звелів трактувати його одкровення як об'єктивну істину. Ми не звикли до поєднання особистого й об'єктивного: у цій площині реальність для нас працює за правилом «або – або». Або хтось довіряє нам, каже щось «від себе», але тоді ми сприймаємо його довірливі слова як самотворення чи самопрезентацію, із якими не можна й не варто полемізувати. Або ж автор пише «об'єктивно», висуваючи для обговорення ідеї, яких не відстоює особисто. Поєднання особистого тону з об'єктивним, відданого свідчення з реальною й інтерсуб'єктивною істиною – це не зовсім те, до чого ми звикли. Живучи в епоху духовного й інтелектуального ексгібіціонізму, складно повірити, що хтось, висловлюючись занадто «від себе», говорить одночасно «як є насправді». Це ще одна проблема з читанням текстів Ньюмена. Аби зрозуміти такого надзвичайного автора, необхідно узгодити ці два начебто суперечливі виміри.

Людина парадоксальних поєднань

Ми звикли до одновимірних особистостей, точніше, до сприйняття святості крізь призму одного виразного виміру. Святий кюре з Арса, Жан-Марі Віанней, є для нас прикладом благочестя й пастирської відданості, але не інтелектуальної глибини. Тому Аквінського ми сприймаємо як мудреця, віртуоза синтезу й аналізу, але не вважаємо, що він здатен щось сказати, наприклад, про світ людських почуттів і загалом про індивідуальну психологію в сучасному сенсі. Чи це правда? Звісно, ні. Будь-яке «святе спрощення» у сприйнятті такої непростої таємниці, як святість, призводить до розмивання та спотворення загальної картини. Та у випадку Ньюмена цей одновимірний підхід стає перешкодою взагалі будь-якому пізнанню. Просто неможливо роздивитися цю постать лише з одного боку. Дехто може стверджувати, що ця особливість кардинала призводить до його маловиразності. Мар'ан Здзеховський так казав колись про інтелектуальну постать Ньюмена: «Уявімо Юліуша Словацького в другому періоді життя, коли, спрямувавши усю міць мрії до неба й Бога, він почав пристосовувати життя до свого бачення “ангельського умиротворення духа й великої любові” та сили тих “чарів, які вражають людей любов'ю та зв'язують їх у вінок єдиний”»; уявімо собі, що цей настрій огорнув би його ще в дитинстві та що завдяки цьому мрія, яка становила фундаментальну основу його душі, – не втрачена, як він писав у “Годині роздумів”, “у роздумах великих, темних, таємничих”, не змарнована на зведення “будівель, наповнених неземними

голосами, пишнотою та божевіллям”, – раптом набула релігійного характеру, перетворившись на молитву та споглядання, підштовхнувши його присвятити себе Богові, зодягнутись у чернечу рясу й віддати своє вільне, як птаха, натхнення під опіку доктрини й дисципліни Церкви – і ми отримаємо образний портрет особистості й життєвого шляху Ньюмена... Це візіонер у найбуквальнішому сенсі слова. Видіння про невидимі речі, справи духа так засліплюють його, що він перестає бачити реальність; вона здається йому тінню, а інший світ – реальністю». Опис Здзеховського, безсумнівно, влучний. А проте варто пам'ятати, що Ньюмен, хоча й був провидцем, для якого невидимий світ мав більше реальності, ніж той, який сприймали його почуття, водночас, як людина дії, залучався те, що відбувалося довкола нього. Мені йдеться не лише про Оксфордський рух, а й про рішучість в організаційній і адміністративній діяльності під час створення католицького університету в Дубліні чи навіть про психологічно виснажливий судовий процес у справі одного колишнього домініканця, учасником якого став Ньюмен і який завершився звинувачувальним вердиктом. Складно повірити, що людина, головною рисою святості якої стало реалістичніше відчуття світу надприродного, аніж матеріального, примудрилася стати суспільним і громадським діячем. Але це лише один із парадоксів цієї надзвичайно складної особистості. Павло Ключовський так описував ментальність Ньюмена: «Щоб зрозуміти тип інтелекту та чутливості Ньюмена в Польщі, треба уявити собі “Словацького”-студента, який старанно штудіює “Трактат про людську природу” Девіда Г'юма на семінарі, скажімо, Яна Лукасевича, а водночас студента, який досконало засвоїв учення Арістотеля з “Нікомахової етики” й “Риторики” на семінарах, скажімо, в отця Яцека Воронецького ОР. Ці три елементи – поетичний платонізм, арістотелівська етика й емпірична епістемологія – переплелись у Ньюмені, утворивши єдине ціле, унікальне й цілковито оригінальне». Саме це поєднання призводить до того, що, читаючи Ньюмена, ми маємо враження, що осягли глибокі тексти пристрасно побожного скептика, що нам вдалося спілкуватися з носієм глибоко аналітичного, ретельного, деталізованого мислення, яке найчастіше проявляється в поезії. І таких парадоксів у Ньюмена – сила-силенна. Вони зачаровують, але в жодному разі не полегшують побожної прихильності вірян до такого непростого персонажа й, відповідно, до визнання такого складного типу святості.

Замість закінчення

Ньюмен, найімовірніше, ніколи не стане повсюдно відомим і популярним святим. Але ця роль – не для нього. Він не буде провідником для початківців: це скоріш опікун тих, хто довго перебуває в мандрівці й пошуках, але вже вибився з сил або зустрів на шляху надзвичайні перешкоди. Та ж він і сам пережив навернення – не так від невіри до віри, як від віри до правдивої віри. Ньюмен – це не покровитель на шляху віри, а заступник тих, хто потрапив на

роздоріжжя й має вирішити, куди йти далі. Він покровитель тих, хто докладає всіх сил у пошуках Бога і переживає досвід слабкості й недостатності власних зусиль.

З польської переклав Олексій Браславець.

ЯНУШ ПИДА

24 КВІТНЯ 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**